

ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİNE GÖRE İNKILÂPÇILIK (DEVRİMCİLİK) İLKESİ

Sait DİNÇ*

Türk İnkılâbının oluşum ve gelişim safhalarının kavranılması, öğrenilmesi, benimsenmesi, gelişmeci ve inkılâpçı bir düşünce yapısıyla Cumhuriyetin hedeflerine, Atatürk'ün ilke ve uygulamalarına sahip çıkılması ve devam ettirilmesi, inkılâpçılık ilkesinin esasını oluşturur. İnkılâpçılık bu açıdan Atatürk'ün ve Cumhuriyetin diğer ilkelerini de içine alan, bir genel ve ana ilkedir. İnkılâbın tanımı ve benzeri kavramlarının açıklanması inkılâpçılık ilkesinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacağı için zorunlu olarak yapılmalıdır. Çünkü günümüzde inkılâp ve ona yakın kavramlar(ihtilal, isyan, yenileşme, batılılaşma, ıslahat, modernleşme. vb.) birbirine karışmakta ve anlam bütünlüğünü ve işlevini tam sağlayamamaktadır.

a – İnkılâbın Tanımı ve Oluşumu

Arapça bir kelime olan “*inkılâp*” sözlüklerde; “*değişme, bir durumdan başka bir duruma dönme*” diye tanımlanmaktadır. Türkçedeki karşılığı ise “devrim”dir. Devrim sözcüğü; “*pek kısa bir zaman içinde meydana gelen temelli ve önemli değişiklikleri*” ifade etmek için kullanılır. İnkılâp, Türkçeye Fransızcada kullanılan “*revolution*”un karşılığı olarak girmiştir. Fransızcaya, Latince'nin yuvarlamak, devrilmek anlamına gelen “*revolvere*” sözcüğünden geçmiştir. XVII. yüzyılda ise, bu sözcüğü bazı yazarlar, önceden görülmeyen, insan isteği dışında bir olay, bir değişme anlamında kullanmışlardır. Bu anlamıyla sözcük, tamamen nesnel bir anlam taşıyordu. Fakat Aydınlanma Devri ve Fransız İhtilali ile ilk defa düşünsel ve öznel bir içerik kazandı. Bundan sonra İnkılâpta, insan istencinin etkisi ön plana geçti. Böylece inkılâp, insanın dışında gelişen bir değişiklik olmaktan çıkıp, doğrudan doğruya insan tarafından istenilerek ve uğraşarak başarılabilen siyasi ve toplumsal değişiklikler anlamında kullanılır oldu.

İnkılâp, tüm kurumları, devlet biçimi ve sosyal yapısı ekonomik ilişkileri eskimiş, yaşam biçimi gelişmeyen bir sosyal-ekonomik-siyasi düzenin ani olarak yıkılıp, yerine yeni bir dünya görüşünün ürünü olan, gelişme ve yaşama olanağı bulunan bir

* Sait DİNÇ, Çukurova Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü

düzenin kuvvet yoluyla gelmesidir. Yani var olan düzen ve değer in yıkılarak, onun yerine, yeni ve ileri bir düşünceye dayanan yeni bir düzen ve değer in getirilmesidir. İnkılâp ta yıkıcılığın yanı sıra, iyiye güzele doğru yapıcılık da vardır. İnkılâp bu niteliğ iyle, sıradan isyan ve eşkıyalıktan, ihtilâlden, reformdan ayrılır. Eğer inkılâpla getirilen yapı, eskisine göre daha geri bir nitelik taşıyorsa, bu bir inkılâp değil, gerileme (irtica) olayıdır.

Reform, var olan hukuki, iktisadi ve sosyal düzeni daha iyi, daha faydalı hale getirmek amacıyla alınan önlemler, yenileştirme düzeltme çabalarıdır. İhtilâl ise, İnkılâp olayının ilk bölümünü oluşturur. İnkılâbı gerçekleştirmek üzere var olan otoriteye karşı zora ve silaha başvuru lan hareketin safhasını ifade eder. Her inkılâp, genellikle bir ihtilâl ile başlarsa da, her ihtilâlin bir inkılâpla sonuçlanması gerekmez. İhtilâl, inkılâbın amacı değil aracıdır.

Bir toplumun inkılâba sürüklenebilmesi için, iki koşulun oluşması gerekmektedir. Bunlar nesnel ve öznel koşullardır. *Bir toplumda tarihsel ve toplumsal süreçler sonunda zaman içinde yapısal olarak ortaya çıkan koşullara, nesnel koşullar* diyoruz. Nesnel koşullar, üç grupta sınıflandırılmaktadır. Bunlar da; ekonomik, toplumsal ve siyasal koşullardır. Öznel koşullar ise; *insanoğlunun doğrudan doğruya yönlendirdiği ve güdümlendirdiği birtakım öğelerdir*. Öznel koşulları, liderlik, örgüt ve ideoloji olarak üç grupta toplayabiliriz. Bunlar nesnel koşulları hazır olan bir devrimi su yüzüne çıkarabilir, ya da doğrudan kısa dönemli yönlendirme ve güdümlendirmelerle bir inkılâbı öne alabilir ya da geciktirebilir. Yalnızca öznel ya da yalnızca nesnel koşullar inkılâba yol açmaz. Toplumdaki ekonomik, toplumsal ve siyasal çarpıklıklar, yetmezlikler, ancak insanın yönlendirdiği koşullarla bütünleşecek olursa o toplumda devrim gerçekleşir.¹

Büyük inkılâplar genellikle üç aşamalı olarak gerçekleşir. Bunlar ;

- 1- Düşünsel hazırlık aşaması***
- 2- Eylem aşaması***
- 3- Yeni bir toplumsal düzen kurmak amacıyla önemli yeniliklerin yapıldığı kurumlaşma aşamasıdır***

¹ Sait DİNÇ, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Nobel Kitabevi Yayınları, Adana 2004, s. 310 - 311

b- Atatürkçü Düşünce Sisteminde İnkılâpçılık Kavramı

Çağdaşlaşma bilinçli olarak yeniliğe yönelmektir. Atatürkçülük çağdaşlaştırıcı bir ideoloji olarak yeniliğe açık olmuş, yeniliğe sürekli olarak yönelmeyi ilke edinmiştir. Bu ilke inkılâpçılık ilkesidir. Atatürkçülük ideolojisi *inkılâpçılık ilkesi ile çağdaş uygarlık ilkesine ulaşma çabasında hem geçerliliğini, yararlılığını sürdüren inkılâpçı uygulamalara sahip çıkmasını, onların korunmasını, geliştirilmesini; hem de yeni gereksinimler karşısında yeni inkılâpçı uygulama ve çözümlere gidilmesini öngörmektedir.*² İnkılâpçılık kalıplaşmayı, durağanlığı, köhneleşmeyi, işlevini kaybetmeyi, çağın, toplumun gerisinde kalmayı önlemek, dinamik bir inkılâp anlayışını sağlamak ve sürdürmek için konmuştur. Atatürk ülkenin geri kalmışlığının bütün sorumluluğunu yayılmacı dış güçlere değil, ülkeyi iyi yönetemeyen Osmanlı Yönetimine de yüklemiştir. Türk Ulusunun Batıdaki gelişmelerin dışında kalmasına ve yeterince çalışmamasına da bağlamıştır.

Yalnız çağdaşlaşmanın sağlanması için değil, çağdaş olmanın, çağdaş yaşamının sürekliliğinin sağlanması içinde toplumun siyasal sisteminin ve siyasal sistemin ve siyasal kültürün değişime bağlı, değişime açık olması gerekir. Bu durumu Atatürk'ün devrim eylemi ve İnkılâpçılık ilkesi sağlamıştır.

Atatürkçülükte inkılâpçılık ilkesinin önemle üzerinde durulması gereken diğer bir başka özelliği de *inkılâpçılık, baskı ve yıldırma sistemini benimsemez*. Atatürkçülükte *barışçı ve demokratik bir inkılâpçılık anlayış ve inancı* vardır.

İnkılâpçılık ilkesi, Türkiye'nin devrim atılımlarını gerçekleştirecek ülkenin gelişmesine engel olan eski kurumların ve düşünce sisteminin yerine yeni kurumların yeni kurum ve düşünce sisteminin getirildiği; Türkiye'nin ilerlemesini bilinçli ve kararlılıkla sürdüreceği anlamını taşımaktadır. Atatürk Devriminin amacı yalnızca Türkiye'yi yalnız çağdaş, demokratik bir toplum konumuna getirmek değildir. Aynı zaman da sürekli olarak bu yönde gelişmesini sağlamaktır. Atatürkçülük durağan bir ideoloji değildir. İnkılâpçılık ilkesi, Türkiye'nin bağımsızlığı, çağdaşlaşması, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ve açık toplum temellerinden uzaklaşmadan

² Suna Kili, *Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli*, İş Bankası Yayınları, Ankara 1998, s. 274

zamanla gelişebilmesi için Atatürkçülüğe gereken esnekliği sağlamaktır.

İnkılâpçılık Atatürkçülüğü Türk İnkılâbını, ilkelerini doğma olmaktan kurtaran, onu yaşayan, çağın, çağların, geleceğin yeni oluşumları, gelişmeleri, değişimleri karşısında sürekli kılan ilkedir. Çağdaşlaşmanın en büyük engeli inkılâpları doğmalaştırmak, ilkeleri yeni gelişmeler karşısında yeni durumlara yanıt veremez hale dönüştürmektir. Toplum yaşayan bir varlıktır; değişmek, gelişmek zorundadır. Durağanlık çağdaş düşüncenin, kapsamı dışındadır. Atatürkçülük dinamik bir ulusal ideolojidir. Onu durağanlıktan, doğmacılıktan kurtaran, yaşayan, yaşatacak olan, çağın gerisinde bırakmayacak inkılâpçılık ilkesidir.³

Atatürk'ün önderliğinde gerçekleşen Türk İnkılâbı, aynı zamanda hem toplumun ümmet esasından millet esasına geçişini gerçekleştirmiş, kişisel egemenliğe son vererek, millet egemenliğini ilan etmiş, dine bağlı (teokratik) devlet yapısının yerine, lâik devlet yapısını geçirmiş; hem de modernleşme ile gelenekçilik arasında bocalamakta olan toplumu, bu ikilikten kurtararak, Türkiye'nin yüzünü geri dönülmez şekilde çağdaş Batı uygarlığına döndürmüştür. Asıl amaç, çağdaşlaşmaktır. Ancak Atatürk'ün koyduğu ilkeler arasında ne Batıcılık ne de Batılılaşmak diye bir ilke yoktur. Onun bu konuda koyduğu ilke devrimciliktir(inkılâpçılık). Çünkü çağdaşlaşmanın iki boyutu vardır: Birincisi uygarlık, ikincisi Batıdır. Birinci boyut geneldir. Her millet bunu hedeflemelidir. Bunu Atatürk şöyle dile getiriyordu; **“Ülkeler çeşitlidir, fakat uygarlık birdir. Ve bir milletin ilerlemesi için de bu biricik uygarlığa katılması gereklidir.”**

İkinci boyut ise(Batı), özel boyuttur. İleride bu yön değişebilir. Gelecek yıllarda dünyanın başka bir yerinde, daha ileri düzeyde bir uygarlık oluşabilir. O durumda coğrafi bir terim olan Batı'nın hiçbir anlamı kalmaz. Hatta Batı da bir gün geri duruma düşebilir. Batıcılık ilkesi konsaydı, ileride de hep batının düzeyi hedeflenecekti. Oysa İnkılâpçılık ilkesiyle hep yenileşme ortamı hedefleniyordu. Atatürk'e göre; **“İnkılâp(devrim) var olan kurumları zorla değiştirmek demektir. Türk milletini son yüzyıllarda geri bırakmış olan kurumları yıkarak yerlerine, milletin en yüksek uygarlık gereklerine göre ilerlemesini sağlayacak yeni kurumları koymuş olmaktadır.”**⁴

³ Kili, *a.g.e.*, s. 275 - 276

⁴ Utkan Kocatürk, *Atatürkün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999, s. 87

Bu tanımlamasıyla Atatürk, inkılâbın basit bir yönetim değişikliği olmadığını, temel kurumlarda da değişmeyi ifade ettiğini ve Türk İnkılâbının çağdaşlaşmaya yönelik bir karakteri olduğunu vurguluyordu. **“Uygarlık yolunda başarı yenileşmeye bağlıdır. Toplumsal hayatta, bilim ve fen alanında başarı kazanmak için, tek gelişme ve ilerleme yolu budur.”**

Böylece Atatürk, milletin var olmasını, yani yaşayabilmesini; sürekli, değişmeye, gelişmeye yenileşmeye bağlamaktadır. Yenileşmenin gereğini de şu sözlerle açıklamaktadır : **“Mantıkî hiçbir delile dayanmayan birtakım geleneklerin, inanışların korunmasında ısrar eden milletlerin ilerlemesi çok güç olur, belki de hiç olmaz. İlerlemede kayıt ve koşulları aşamayan milletler, hayatı makul ve pratik göremezler. Hayat felsefesini geniş tutan milletlerin egemenliği altına girmeye mahkûmdurlar.”**

Başka milletlerin egemenliği altına girmemenin tek yolunun, çağdaş uygarlığın verilerini uygulamaktan geçtiğini vurgulayan Atatürk, sözlerine şöyle devam ediyordu: **“... Dünyada her topluluğun ve varlığın değeri, özgürlük ve bağımsızlık hakkı, yaptığı ve yapacağı uygar eserlerle oranlıdır. Uygar eser yaratmak kabiliyetinden yoksun olan topluluklar, özgürlük ve bağımsızlıklarını kaybederler. Uygarlık yolunda yürümek ve başarıya ulaşmak bir hayat koşuludur. Bu yol üzerinde duralayanlar ya da ileriye değil geriye bakmak bilgisizliği ve gafletinde bulunanlar topyekûn uygarlığın coşkun seli altında kalırlar.”⁵**

Uygarlık yolunda yürümeyi yaşam nedeni olarak gören Atatürk, Türk İnkılâbının temel amacını şöyle belirtmekteydi: **“Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların(devrimlerin) amacı; Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen modern ve bütün anlam ve biçimi ile uygar bir toplumsal heyet durumuna getirmektir. İnkılâbımızın temel ilkesi budur.”⁶**

Statikliği (Durağanlığı) değil, dinamikliği (gelişmeyi) temel alan Atatürk’ün inkılâpçılık ilkesi, öteki ilkelerin felsefesini de kapsar. Onların gelecekte geliştirilmesi için de açık kapı bırakır. Atatürk, Türk İnkılâbının ilkelerinin felsefesini **“Hayatta en gerçek yol gösterici bilimdir.”** sözüne bağlar. Bilim, gerçeği bulma yolunda sürekli

⁵ Kocatürk, *a.g.e.*, s. 79

⁶ *A.g.e.*, s. 89

araştırmadır. Toplum ve devlet örgütleri bilimin buluşları karşısında kayıtsız kalmamalı, statik düşünce biçiminden kurtulmalıdır.

Atatürk ilkelerinden cumhuriyetçilik, milliyetçilik, lâiklik; Osmanlı saltanat ve halifeliğine ve örgütlerine bir tepki olarak doğmuştur. İnkılâpçılık ise, gericiliğe kapıları kapamak, yönetim örgütlerinin kalıplaşmasını engellemek ve Türk ulusunu durgun felsefeye düşürmekten kurtarmak için konulmuştur. Dolayısıyla Türk toplumunu ileriye götürücü bir işlevi vardır. Çünkü Atatürk'e göre; *"Toplum durmaz. Biz bugün bu durumdayız, ama bu durumda kalamayız. Onun için her sorunda İnkılâpçı olacağız."* Bu nedenle de uygarlık dünyasındaki yerimizi korumak ve ona uyum sağlamak için İnkılâbın temellerini her gün derinleştirmek ve kuvvetlendirmek gerekmektedir.

c - Türk İnkılâbının Temel Nitelikleri

- 1) Statik değil, dinamik bir düşüncedir. Her zaman yeniliklere açıklığı hedefler. Önceden saptanmış soyut ilkeler üzerine kurulmamıştır. Hiçbir şeyin durmasına, donup kalmasına izin vermez.**
- 2) Aklı ve bilimi önder alır. Türkiye'yi çağdaş uygarlığa ulaştırmayı amaçlar.**
- 3) Taklitçi değil, gerçekçi ve uygulanabilir niteliktedir. Gelenekçi düzene karşıdır. Gelenekçi-kaderci anlayışla modernleşme arasında bocalayan Türk milletini bu ikilikten kurtaran ilke olmuştur.**
- 4) Hem ulusal, hem de evrensel nitelikleri vardır. Sömürülen ülkelerin bağımsızlık hareketlerine örnek olmuş bir düşüncedir.**
- 5) Evrimci bir düşünce olmadığı gibi, gericiliğe de kapıları kapatan bir anlayıştır. Sosyalizm ve solidarizm gibi totaliter düşüncelerle de bir ilgisi yoktur.**

d – İnkılâpçılık İlkesinin Önemi ve Sonuçları

İnkılâpçılığın temel felsefesi, yapılmış bulunan inkılâpların korunması ve yaşatılmasıdır. Korumanın yanında, ilerleyen ve gelişen dünya karşısında hiçbir zaman yenilenmeyi aksatmamaktır. Korumada

en önemli dayanak, Atatürk ilkeleridir. Millet dinamik ideali ise, yaşamayı ve yaşatılmayı sağlayacaktır. İnkılapları yaşama ve yaşatmada esas, akli ve bilimi temel alarak inkılapları yaygınlaştırmaktır. Bu inkılapları halka, millete mal etmektir. Onları inançla savunmaktır. Donmalarına, dondurulmalarına ve yozlaştırılmalarına şiddetle karşı koymaktır. Ancak bu sayede Türk toplumu uygarlık yolunda ve ulusal bilincinin içinde, daima dinamik halde bulunabilir. Kökleşmeyi sağlayabilir. İnkılâbın felsefesi korunmadıkça, inkılaplar ne korunabilir ne yaşatılabilir. Ne de daha yüksek düzeylere ulaşmak imkânına kavuşabilir.

İnkılâpçılık, hem gerçekleştirilen inkılâba bağlılığı, onu korumayı, yaşatmayı; hem de bu inkılâbın gerçekleştirilen, uygulanan atılımlarıyla yetinmeyip çağdaş uygarlık düzeyine çıkmayı gerektirecek; gelişen, değişen, yenileşen dünyada toplumlar arasında çağdaş kalmasını sağlayacak başka yenilikleri de gerçekleştirmektir. Özellikle eşitliğin gelişen, değişen toplumda sağlanması, korunması inkılâpçılık ilkesinin dinamik içerik ve amacıyla desteklenmektedir. Atatürk İnkılapların savunulmasını gerekliliğini de; **“İnkılâbın hedefini kavramış olanlar, daima onu muhafazaya muktedir olacaklardır.”**⁷ İfadesiyle vurgulamıştır.

e- Cumhuriyet Döneminde Atatürkün Liderliğinde yapılan İnkılapların Gerekliliği ve Uygulama Biçimleri

Atatürk bütün İnkılaplarını gerçekleştirirken kamuoyunu hazırlamaya, millete onların gerekliliğini anlatmaya büyük önem vermiştir. O, yeni düşünceleri halka zorla, baskı yoluyla değil, onlarla bütünleşerek, onları inandırarak öğretmeyi ilke edinmiştir. Başarılı olabilmek için aydınların düşünceleri ve hedefleri ile halkın düşünceleri ve gereksinimleri arasında uyum olması gereğine değinir. Ancak bu sayede ulusal birliğin sağlanacağını ve çağdaş uygarlık hedefine ulaşılacağını belirtir. Bu hedefe ulaşmak, Atatürk’ün gösterdiği yöntem ve ilkeleri benimsemekle olur. Çünkü ancak **“İnkılâbın hedefini kavramış olanlar, daima onu koruyabilecek güçte olacaklardır.”**⁸ Atatürk, Türk İnkılâbının dinamik niteliğini şu sözleriyle açıklıyordu: **“Büyük davamız, en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde de temel bir inkılâp yapmış olan büyük Türk Milleti’nin dinamik bir idealidir. Bu ideali en kısa zamanda**

⁷ Kocatürk, *a.g.e.*, s. 98

⁸ Utkan Kocatürk, *Atatürk’ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara 1999, s. 98

başarmak için fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyetindeyiz. Bu teşebbüste başarı ancak, süreli bir plânla ve en rasyonel tarzda çalışmakla mümkün olur.”⁹ Başarıyı getirecek çalışma elbette ki aklı, bilimi ve Türk İnkılâbının temel felsefesini benimsemekle olacaktır.

Atatürk ile Türkiye Cumhuriyeti özdeşleşmiş, Türk inkılâbı, konuların içindedeki anlatıldığı gibi Atatürk’ün şahsında gelişmiş ve varlığını geliştirme kararındadır. Günümüzde birçok yeni kavramlar ve anlayışlar, sosyolojik, ideolojik veya yaşam biçimleri gelişmesine rağmen Türk ulusunun yapısını çağdaş medeniyet seviyesine çıkarabilecek Kemalizm ve Atatürkçülük haricinde üst bir yapının oluşmadığı açıktır. Atatürkçülüğün veya Kemalizm’in Türk toplumunun gelişmesi, Avrupa Birliği ölçüleri veya diğer entelektüel yenileşme düşüncelerine engel olduğu gibi siyasal ve Batılı düşünce kurumlarının ürettiği fikirler tamamen yanlış veya art niyetin ürünleri olduğu açıktır. Türkiye’nin ve toplumunun Ortaçağ anlayışından çıkartılarak, modern ve çağdaş ölçülerde, *bölgenin* demokrasi ve yaşam biçimi gelişmiş bir toplumu olmasını sağlayan, yenileşme modellerini ilkeleri ile destekleyen, siyasal, düşünsel bütün oluşumların az veya çok olarak faydalandığı, birçok toplumun bir çağdaşlaşma modeli olarak algıladığı Atatürkçülük, Türkiye’nin gelişmesinde çağdaşlaşmasında bir engel değil, tersine itici bir güçtür.¹⁰

Buna en güzel cevabı Atatürk ve inkılâpları konusunda Batı dünyasında önemli bir otorite olan Bernard Lewis vermiştir;

“Kemal Atatürk çabuk ve kesin hareket, anî ve çok kez sert karar adamıydı. Sert ve Parlak bir asker, her şeye muazzam bir irade ve tükenmez bir hayatiyet sahibiydi. Çağdaşları tarafından çok kez diktatör olarak tanınmıştır. Ve bir anlamda şüphesiz öyleydi. Fakat bunu söylerken, onun idaresinin, Avrupa ve Ortadoğu’da dün ve bugün aynı deyimden kullanıldığı diğer adamlarinkinden pek farklı olduğunu hatırlamak gereklidir. Şahsi ve mesleki eğilimleriyle bir otokrat, mizaç itibari ile mütehakkim ve emredici olan o, daha az veya daha azametli insanların davranışlarıyla şaşkıncu bir zıtlık halinde, yinede nezaket ve kanuniliğe, insanî ve siyasi standartlara saygı gösterirdi. Onun diktatörlüğü, rahatsız edici omuz üzerinden gözetlenme, kapı zili korkusu, toplama kampının karanlık tehdidi bulunmayan bir diktatörlüktü. Kuvvet ve baskı, devrimci değişiklikler

⁹ *A.g.e.*, s. 211

¹⁰ Dinç, *a.g.e.*, s. 318

dönemi sırasında Cumhuriyeti yerleştirmek ve korumak için şüphesiz kullanıldı fakat daha sonra kullanılmadı; 1926 idamlarından sonra, hayat ve kişi hürriyeti için pek az tehlike vardı. Rejime karşı siyasal faaliyet yasaklanmıştı ve gazeteler sıkı denetim altındaydı. Fakat bunun dışında, konuşmalar ve hatta kitaplar ve dergiler nispeten serbestti. Rejimin alt tabakalar tarafından eleştirisi kendi haline bırakılmıştı; idareci elit arasındaki eleştiriler, daha önceki Osmanlı uygulamasına uygun olarak, uzak yerlere valilik ve elçilikle cezalandırılmıştı. Şiddet nadirdi ve genellikle şiddete başvuran muhalefete karşılık olarak kullanılmıştı.

Daha sonra Ortadoğu'da diğer Müslüman ülkelerde askeri rejimlerin ortaya çıkması, bazı gözlemcileri Atatürk'te ve onun Devriminde, bu sonraki hareketlerin ilk örneğini görmeye yöneltmiştir. Fakat bunlar arasında pek az benzerlik vardır. Atatürk, hükümet darbesiyle iktidarı ele geçiren küçük subay değil, fakat derin bir milli buhran anında âdeta isteksiz adımlarla, tedricen kontrolü ele alan bir general, bir paşa idi. O ve arkadaşları, yeni fikirlerle dolu olmakla beraber, statü ve tabiat itibarıyla, yüzyıllarca askerlik ve imparatorluk tecrübesine sahip eski Osmanlı idareci elit'inin adamları idiler. İmparatorluğun yıkılmasından ve hanedanın sürülmesinden sonra bile, ne halka dalkavukluk etmeye ne de onu boyun eğmeğe zorlamaya ihtiyaç duymaksızın, yine de itaat istemek- ve görmek- güven ve otoritesine sahiptiler. Böylece de, Avrupa diktatörlerinde ve onların başka yerlerdeki taklitlerinde rastlanan müthiş demagoji cihazına başvurulmaksızın, bir çeşit pedersahî rehberlikle devrimlerini tamamlamaya muktedir oldular.

Atatürk önce ulusuna önderlik etmek üzere – Avrupa'nın Hasta adamını yatağından kaldırıp ona yeni bir canlılık zerk eden parlak ve ilham verici bir lider olarak – yükseldi. İlk büyük başarıları - bir ordu, bir millet ve parçalanmış imparatorluğun yıkıntılarından bir millet kurarak ve milli topraklardan istilacıları sürerek - kahramanca üsluptaydı.

Yine de Atatürkün gerçek büyüklüğü, bizatihi büyük olmalarına rağmen bu başarılarda yatmaz. Onun gerçek büyüklüğü daha çok, bu kadarını yeter olduğu, fakat yinede tek başına yeter olmadığını, askeri ödevin tamamlandığını ve pek farklı başka bir ödevin kaldığını kavramasında yatar. 1923'te onun zaferi sırasında, bir askeri komutanı daha çok şan ve şeref aramaya veya bir milliyetçi lideri yeni ihtiraslar uyandırmaya teşvik edebilecek pek çok fırsatlar vardı. O bunların hepsini reddetti ve kahramanlar arasında istisna olarak görülen bir gerçekçilik, kendini tutma ve ılımlılıkla, bu çeşit

sarhoşça maceralara karşı halkını uyardı. Bundan sonraki ödev yurt içinde idi; çünkü askeri, malî ve siyasî bütün istilacılar gittiği zaman, zaten geri olan ve şimdi uzun savaş ve iç savaş yıllarıyla daha da zayıflamış bulunan ülkenin yeniden kuruluş sorunu duruyordu. Osmanlı askeri ve muzaffer kahramanı olan Kemal Atatürk'ün bunu görebilmesi ve bunun kendisinden istediği büyük hayal gücü ve cesareti gösterebilmesi onun en yüksek meziyetidir. Teknik hünerin bir kâfir özelliği ve askeri meziyetlerin genellikle benimsenen tek standart olduğu, çalışma ve ticareti küçük gören bir toplumda, Gazi Paşa sivil bir cumhurbaşkanı oldu ve üniformasını bir kenara bırakarak, halkına silindir şapka ve gece elbisesi ile göründü. Sosyal simbolizmin üstadı Kemal Atatürk, kendisinin bu yeni imajı ile halkına şunu açıkladı ki, şimdi kutsal savaşçı yiğitlik çağı geçmiştir; çetin, zahmetli, fakat acil olan ülkeyi kalkındırma ve halkının hayat düzeyini yükseltme ödevi için gerekli endüstri, hüner ve tasarruf gibi sağlam burjuva meziyetlerine sıra gelmiştir.

Siyasal fikirlerinde Kemal Atatürk Genç Türklerin – özellikle onların milliyetçi, pozitivist ve Batıcı kanadın – bir varisi idi. Hayatının iki hâkim inancı Türk ulusuna ve ilerlemeye olan inancı idi; her ikisinin de geleceği, onun için Batının modern uygarlığından başka bir şey demek olmayan uygarlıkta yatıyordu. Milliyetçiliği sıhhatli ve makul idi; diğer ulusların haklarını kibirle çiğneme, ulusal geçmişin sorumluluğunu sinirlilikle reddetme gibi şeyler yoktu. Türkler, kendi içlerinde bazı unsurların ve kuvvetlerin yanlış yola sapmış, büyük bir ulus idi; uygar uluslar topluluğunda yerini bulmak üzere tekrar ilerleme yoluna konmaları gerekliydi. 1924'te “Türkler” diyordu, “bütün medeni milletlerin dostlarıdır. Memleketler çeşitlidir, ama medeniyet birdir ve bir milletin ilerlemesi için de bu biricik medeniyete iştirak edilmesi lâzımdır.”¹¹

Pek çok reformcudan farklı olarak, Kemal Atatürk salt bir modernleşme görüşünün değersiz olduğunu ve Türkiye zamanımızda tutunacaksa, toplumun ve kültürün bütün yapısında temelden değişikliklerin zorunlu olduğunu iyi biliyordu. Onun bazı siyasal davranışlarının başarısı ve makullüğü konusunda fikir ayrılığı vardır. Bir yanda, reformların uygulanmasının kentlerle, kentli sınıflarda sınırlı kaldığı ve köylü kitlesine pek az değişiklik getirdiği şeklinde yakınanlar varsa, öte yandan reformlar fazla şiddetli ve anî olduğunu ve ulusun dinî ve kültürel geleneklerinden kopmaya sebep olduğunu ve bunun etkilerinin genç kuşaklar üzerinde zararlı olduğunu düşünen birçok kimseler vardır.

¹¹ Mustafa Baydar, *Atatürk Diyor ki*, İstanbul 1957, s. 49

Bu konular üzerinde nasıl bir görüşe sahip olunursa olunsun, şu kadari tartışma götürmez: Tarihlerinin en karanlık anında Kemalist Devrim Türk halkına yeni bir hayat ve umut getirdi, onların enerjilerini ve kendilerine güvenlerini iade etti ve onları sadece bağımsızlık yolunda değil, daha nadir ve daha değerli bir şey olan hürriyet yoluna sağlamca yerleştirdi.”¹²

Hangi kanadı ve anlayışı temsil ederse etsinler ülkenin gelişmesinde Atatürkçülün bir yaşam biçimi olduğu algılanıp, gereğince uygulanmadığı müddetçe Türkiye'nin birçok hamlesi, tarihe düşülen olumsuz notlarda olduğu gibi istenilen sonucu veremeyecektir. Şüphesiz dünya tarihini okuyan ve gerçek anlamıyla olgulara varanlar göreceklerdir ki tarihin hiçbir döneminde **İdealleri ve hedefleri olmayan bireyler, kurumlar, toplumlar ve siyasi otoriteler başarılı olamamışlardır. Ancak geçici başarılarla silik bir iz bırakmışlardır. İdealleri olan bireyler ve toplumlar sayısız sorunlar yaşasa da mutlaka zirveye ulaşmışlar ve bu zirveleri sürekli hale getirmişlerdir.**

Yine tarihsel bir olgu da “çağdaş, medeni ve teknolojisi yüksek olan toplum veya siyasi yapılar, bunlardan yoksun olanlar üzerinde hâkimiyet kurmuşlar ve onların her türlü gelişmesine de engel olmuşlardır.” Bu günümüz dünyasında istenilmese de doğru bir teşhis olarak karşımızda durmaktadır. İnsanlar birebir yaşadıkları olayları benliklerinde birer canlı vesika olarak ömür boyu saklı tutarlar. Bu onlara bir canlı tarih dersi gibidir. Bugün yaşadıklarımız bizim Türk inkılâbının ve onun yaratıcılarının ne kadar haklı ve anlamlı bir mücadele verdiklerini bize göstermektedir. Türk inkılâbında devamlılık esastır ve daha da çağdaş ölçülerle desteklenerek geliştirilmelidir. Bunun içinde temel gereksinimlerimizden birisi; inkılâp olgusunu önce tarihsel süreç, daha sonrada kendi yakın tarihimizden öğrenmek ve onun devamlılığını sağlamak olmalıdır. Atatürk'ün ifadesi ile **“İçinde bulunduğumuz şartlar bize engel değildir.”** Tam tersi bize itici güç veren bir ivme olmalıdır.¹³

Lozan Barış Antlaşmasıyla yeni Türk Devleti siyasi sınırları ve hukuki konumuyla tanınmıştır. Türkiye, Lozan Antlaşmasıyla çözemediği bazı sorunları Atatürk döneminde barış ve diplomasi

¹² Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK. Yayınları, Ankara 2000, s. 289 – 291

¹³ Dinç, *a.g.e.*, s. 320 – 321

yoluyla çözmeyi cumhuriyetin dış politikasının temeli olarak görmüş ve diplomasiyi bu alanda kullanmıştır. Milli Mücadele döneminde olduğu gibi Cumhuriyet Döneminde de Atatürk ülkenin lideri olmaya devam etmiştir. Reform ve inkılaplar onun öncülüğü ve desteğinde gerçekleşmiş, rejimin sembolü olarak algılanmıştır. Atatürk'ün ve cumhuriyetin hedefleri birbirine paralel olarak yürümüştür. Çağdaş, modern ve laik bir devlet ve toplum, uluslararası alanda etkin ve güçlü bir Türkiye hedefine rağmen, yeni cumhuriyet önemli sorunlarla karşı karşıya olan bir ülke vardır.

Atatürk inkılaplarını yaparken ortamı değerlendiren, zamanı geldiğinde uygulayan, yaptığı uygulamaların sonuçlarını alıncaya kadar takip eden bir liderdir. Atatürk'e göre "*Türkiye Cumhuriyeti ülkesi ve milletiyle çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmalı, onu geçmelidir.*" Bu ulaşılamayacak bir hedef değildir. Bu hedefe yöneticilerin, siyasal, sosyal, idari, ekonomik ve kültürel yapının hazırlanması ve topluma benimsetilmesi gerekmektedir. Bu hedeflere ulaşmak amacıyla olan cumhuriyet kuruluşu sonrasında önemli engeller ve sorunlarla karşı karşıyadır. Önem sırasına göre halledilmesi gereken sorunları şöyle sıralayabiliriz:

- * **Türk Ulusu savaş yorgunudur, ekonomik kaynaklar ve insan gücü ülkenin hedeflerine göre yeterli değildir.**
- * **Halkta zaferin verdiği gurur ve kıvanç olmasına rağmen geçmişten gelen gelenekçi yapı ve kültürel birikim inkılap hareketlerine direnç gösterecek seviyededir.**
- * **Halkın eğitim seviyesi yeterli değil, okuma yazma oranı az, eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yapılması için yeterli bina, araç gereç ve öğretim eleman sayısı bulunmamaktadır.(Okuma yazma oranı % 10'un altıdadır.)**
- * **T.B.M.M.'nin içinde farklı siyasi gruplar bulunmaktadır. Savaşın getirdiği milli birlik savaş sonrasında kaybolmaya başlamış, farklı düşünce eğilimler yeni reformlar ve değişimleri engelleyebilecek, muhalefet edebilecek oluşum içindedir.¹⁴**

¹⁴ T.B.M.M. kuruluşu sırasında değişik halk kitlelerinden meydana gelmişti. Meslekleri itibari ile bakıldığında; 131 kişi serbest meslek sahibi, 133 devlet memuru, 52 asker, 32 din görevlisi, 7 aşiret reisi, 4 teknik eleman, 16 sağlıkçı, 2 reji görevlisi. Fakat birkaç ay sonra mecliste gruplaşmalar oluştu. İç sorunlar modernleşme, saltanat hukuku, olağanüstü kararlar, içki yasağı gibi sorunlar

- * Türkiye Büyük Millet Meclisinin içyapısı çalışmaları yavaşlatacak niteliktedir. Meclis Hükümeti şeklinde çalışma biçimi çıkarılacak kanun ve icra işlemlerini engellemekte, inkılâplar gibi köklü değişimlere engel olabilecek bir altyapı içermektedir.¹⁵
- * Atatürk'ün Mili Mücadele sırasında beraber çalıştığı bazı dava arkadaşları ve devlet adamlarının cumhuriyetin geleceğine yönelik farklı bakış açıları ve beklentileri olması, anlaşmazlıklara yol açmış, meclis içinde ve dışında muhalefeti hızlandırıcı etki yapmıştır.
- * Kanun, yasa ve yönetmelikler ülkenin ihtiyaçlarını karşılamaktan uzak ve atılımların hukuki altyapısını oluşturmada yetersizdir.
- * Batılı Devletler Türkiye'ye karşı geleneksel muhalefet politikasını sürdürmektedir. Özellikle İngiltere tüm uluslararası konularda Türkiye'nin aleyhine diplomasi uygulamayı ve Batılı ülkeleri etkilemeyi 1930'ların ortasına kadar sürdürerek dış politikada Türkiye'yi

karşısında görüşler gruplaşmaları hızlandırdı. 10 Ağustos 1920'de Mustafa Kemal, meclisteki halkçılık programının kabul edilmesini sağlayacak kendi düşünce ve hedeflerine yakın olan reformcu üyelerden "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-ı Hukuk Grubunu" kurdu. Buna ilk mecliste I. grup adı da verilir. Bu grup gerek milli mücadele döneminde gerekse de cumhuriyet döneminde Atatürk'ün görüş ve düşüncelerini mecliste yürütmeye ve yasama hareketlerine yansıtacak inkılâpçı karakterini sürdürecektir. Diğer grupsa da Mustafa Kemale değişik açılardan farklı muhalefet eden aynı zamanda ülkenin geleceğine ilişkin hilafet, saltanat ve dinsel hâkimiyetin devamına taraftar olan gruplardı. Bunlar, "*Selamet-i Umumiye Komitesi*", "*Tesanüt Grubu*", "*Halk Zümresi*", "*İstiklâl Grubu*", "*Islahat Grubu*" gibi gruplardır. Bu gruplar gerek kişisel gerekse de ideolojik olarak Cumhuriyet döneminde de faal olarak rol oynamışlar, 9 Eylül 1923'de Atatürk'ün kurdurduğu Halk Partisine de aynı şekilde muhalefet ederek yapılacak inkılâp hareketlerini yasama ve yürütme sırasında engelleyici tavır içinde olmuşlardır. Bkz, Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, Ankara 1995, s. 366 – 370

¹⁵ T.B.M.M. bütün yetkileri üzerinde olağanüstü durumdan dolayı üzerinde toplamıştı. Hükümet yetkisini savaş sırasında fazla zorluk olmadan kullanıyordu. Savaş sona erince durum değişmeye başladı. Saltanatın kaldırılması, Lozan Antlaşması, Halk Partisinin kurulması üzerine her grup kendi adayını ve meclise sunduğu kanunu çıkartmak için uğraşıyordu. Çünkü modern meclislerde görülen iktidarın sayısal çoğunluğunu yansıtan "*Kabine sistemi*" yoktu. Bu durum inkılâplar gibi köklü değişimlerin çıkmasını engelleyici unsurdu. Bkz. Ahmet Mumcu, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I*, A.Ö. F. Yay., Eskişehir 1996, s. 165

yalnızlığa itme politikası uygulamıştır. Bu uygulamalar Türkiye’de Batıya güvensizliği arttırmıştır. Bu güvensizlikten dolayı S.S.C.B. ile dış politikada işbirliğine ulusal bağımsızlığından taviz vermeme prensibi içinde yönelmiştir. 1930 sonrasında Avrupa’nın savaş politikalarına yönelmesi Almanya, İtalya ve S.S.C.B.’nin yayılmacı ve militarist politikaları Türkiye’nin gelişmesinde engelleyici faktörler olarak karşısında durmaktadır.¹⁶

Bütün bu olumsuzluklara rağmen Atatürk’ün öncülüğünde inkılâplar başlar. Halk desteği artarak devam edecek, belli reformlar, geleneksel muhalefeti harekete geçirse de toplumsal yapı inkılâpların gerekliliğine inanacaktır. Türkiye geçmişteki gibi geri kalmış ve zayıf bir ülke olmamalı ve çağdaş medeniyet seviyesini yakalamalıdır, bunun için reformlar yapılmalı sorunlara köklü çözümler bulunmalıdır. Ülkenin siyasi, sosyal ve toplumsal yapısı milli, demokratik, çağdaş ve laik ölçülere getirilmelidir. Türk Milletine yeni bir görüntü ve kimlik kazandırmak düşüncesi olan Mustafa Kemal Atatürk, sadece askeri zaferlerle yetinmeyerek, eski kurum ve anlayışlardan kurtulmanın gerekliliğine, diğer ifadeyle inkılâpların mutlak şart olduğuna inanmış, bu düşüncelerini meclis, siyasi ve idari yapı kanalıyla milli iradeye mal etmeye çalışmıştır.¹⁷ Ancak, bu inkılâpları kendi başına hareket etmeyerek, yakın çevresi ile hükümetler ve T.B.M.M.’nin yapmasına taraftar olmuştur.¹⁸

Toplumun siyasi yönetim anlayışını ve düşünce seviyesini değişime yöneltmeyi amaçlayan, yönetim şeklini ulusal egemenlik anlayışa göre düzenlemeye yönelik ve kalıcı bir siyasi altyapıyı oluşturmaya, devletin yapısını ve kurumlarının işlevlerini buna göre düzenleyerek süreklilik kazandırmayı hedefleyen Yeni Türk Devleti ve yöneticileri özellikle cumhuriyetin ilk yıllarında köklü inkılâplar yapmışlardır. Bu inkılâplar, cumhuriyetin sistem olarak oturmasını ve muhalefet edebilecek gelenekçi yapının tasfiye edilmesini sağlamıştır.

Aynı zamanda Türk inkılâbının yeni bir aşamasının da başlangıcıdır. İhtilalle yıkılan, sarsılan ve bozulan eski düzenin yerine

¹⁶ Bkz. 1923 – 1930 Geçici Barış Dönemindeki Batılı Devletlerle İlişkiler için; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914 – 1980)*, Ankara 1988, s. 321 – 333

¹⁷ Sait Dinç, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Nobel Kitabevi Yayınları, Adana 2004, s. 136 – 137

¹⁸ Refik Turan, Mustafa Safran, .vd., *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Ankara 2000, s. 197 - 198

yenisini koyma, topluma yeni bir yön verme hareketinin de başlangıcını oluşturur.¹⁹ Atatürkçülüğün İnkılâpçılık ilkesinin bir uygulanmasıdır. Çağa ayak uyduramayan, toplum yapısının gelişimine engel olan gelenekçi yapının tasfiye edilmesidir.

Atatürk'ün inkılâp anlayışı, bu açıdan bazı gelişmekte olan inkılâp hareketlerinde olduğu gibi gelenekler desteklenerek yeni bir model yaratmak değil, tersine tamamen köktenci bir değişim modelidir.²⁰ Atatürk'ün İnkılâp modeli bütün inkılâp modellerinde görüldüğü gibi belli bir amaca yönelmiştir. Modelin birinci amacı çağdaşlaşmak, ikinci amacı da kalkınmak, böylece “*çağdaş uygarlık*” düzeyine çıkmaktır. Gerçekte çağdaşlaşmak kalkınmayı içeren bir kavramdır.²¹ Cumhuriyetin hedefleri ve Atatürkçülüğün hedefleri bu iki ana amaca yönelik olarak inkılâpları gerçekleştirecektir.²² Bunun, bütün topluma ve sisteme mal edilmesi bu açıdan önem kazanmış, Atatürk uygulamalarında hep bunu sağlamaya çalışmıştır. Toplumun ve siyasi, sosyal ve idari yapının benimsemediği ve kavrayamadığı toplumsal hareketlerin başarı şansının az olduğu tarihsel bir gerçektir.

Türk İnkılâp Hareketleri de birçok alanda aynı veya farklı zamanlarda gerçekleşmiş, ama genel olarak birbirine paralel ve ortak amaçlara yönelik olarak uygulanmış, inkılâpların gerçekleştirilmesi “**ulusal iradeyi**” temsil eden T.B.M.M. nin onayı ve desteğiyle olmuştur. Bu da Türk İnkılâbını yasal ve kamuya ait olmasını sağlamıştır. Özellikle Atatürk Dönemi olarak ta kabul edilen Cumhuriyet Döneminde yapılan inkılâpları; siyasi, hukuk, eğitim ve kültür, sosyal, ekonomi, sanayi ve sağlık alanlarında olmak üzere birçok alanda etkin olarak yapılmıştır.

¹⁹ Hamza Eroğlu, *Türk Devrim Tarihi*, Ankara 1981, s.175

²⁰ Suna Kili, *Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1998, s. 114

²¹ Kili, *a.g.e.*, s. 115

²² Bkz. Atatürk'ün Cumhuriyet sonrasındaki hedefleri için; Atatürk'ün *Cumhuriyetin İlanından Sonraki Hedefleri (Bildiriler)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 1999

KAYNAKÇA

- Atatürk'ün Cumhuriyetin İlanından Sonraki Hedefleri (Bildiriler)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999
- ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914 – 1980)*, Ankara, 1988
- BAYDAR, Mustafa, *Atatürk Diyor ki*, İstanbul, 1957
- DİNÇ, Sait, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Nobel Kitabevi Yayınları, Adana, 2004
- EROĞLU, Hamza, *Türk Devrim Tarihi*, Ankara 1981
- KİLİ, Suna, *Atatürk Devrimi, Bir Çağdaşlaşma Modeli*, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1998
- KOCATÜRK, Utkan, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 1999
- LEWIS, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, TTK. Yayınları, Ankara, 2000
- MUMCU, Ahmet, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi I*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 1996
- TURAN, Refik, SAFRAN Mustafa, ..vd., *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi*, Ankara, 2000
- YÖK(Komisyon), *Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi II*, Ankara, 1986